

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**DĚTSKÉ A MLÁDEŽNICKÉ ORGANIZACE DO ROKU
1939**

Vedoucí práce: doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Jan Maroušek

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: IV.

Forma studia: prezenční

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

29. března 2010

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Michalu Kaplánkovi, Th.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ÚVOD	6
1 VOLNÝ ČAS	8
1.1 POJEM VOLNÝ ČAS A JEHO DEFINICE	8
1.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	10
1.3 VOLNÝ ČAS Z HISTORICKÉHO POHLEDU.....	10
1.4 VOLNÝ ČAS VS. PRACOVNÍ DOBA.....	11
2. VÝCHOVA VE VOLNÉM ČASE	13
2.1 DEFINICE VÝCHOVY	13
2.2 POJETÍ VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE.....	14
2.3 FUNKCE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	15
2.3.1 FUNKCE VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE V NA POČÁTKU DVACÁTÉHO STOLETÍ	16
2.4 HISTORICKÝ VÝVOJ VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	17
2.4.1 HISTORICKÝ VÝVOJ VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE VE SVĚTĚ	17
2.4.2 HISTORICKÝ VÝVOJ VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE U NÁS	19
3 POČÁTKY DĚTSKÝCH Hnutí A ORGANIZACÍ	19
3.1 POJEM DĚTSKÁ ORGANIZACE.....	20
3.2 SPOLEČENSKÁ ÚLOHA DĚTSKÉ ORGANIZACE.....	21
3.3 ZNAKY A PODSTATA DĚTSKÝCH ORGANIZACÍ.....	22
3.3.1 VZTAH DĚTÍ A DOSPĚLÝCH V DĚTSKÉ ORGANIZACI	22
3.3.2 DĚTSKÁ ORGANIZACE JAKO ORGANIZACE DĚTÍ	22
4. DĚTSKÁ Hnutí A ORGANIZACE	23
4.1 SOKOL	23
4.1.1 ČINNOSTI A PROGRAM ORGANIZACE SOKOL.....	24
4.2 OREL	25
4.2.1 KONFLIKT ORGANIZACÍ SOKOL A OREL	26
4.3 YMCA A YWCA.....	27
4.3.1 FORMY ČINNOSTI ORGANIZACE YMCA	28
4.4 SKAUTING	28
4.4.1 ERNEST THOMPSON SETON A WOODCRAFT.....	29
4.4.2 SIR ROBERT BADEN-POWELL, ZAKLADATEL ANGLICKÉHO SKAUTINGU	30
4.4.3 ANTONÍN BENJAMÍN SVOJSÍK A ROZŠÍŘENÍ SKAUTINGU V ČESKÉ ZEMI	32
4.4.4 SKAUTING JAKO VÝCHOVNÝ SYSTÉM	33
4.4.5 DEFINICE SKAUTINGU.....	34
4.5 TRAMPING	35
4.6.1 PODSTATA TRAMPINGU	37
5. LEVICOVĚ ZAMĚŘENÉ DĚTSKÉ ORGANIZACE	37
5.1 PROLETÁŘSKÁ VÝCHOVA	38
5.2 POČÁTKY DĚLNICKÉ TĚLOVÝCHOVY	38
5.2.1 FORMY ČINNOSTI A VÝCHOVA SVAZU DĚLNICKÝCH TĚLOCVIČNÝCH JEDNOT	39

5.3 SDRUŽENÍ SOCIALISTICKÝCH SKAUTŮ	40
5.3.1 OBSAH ČINNOSTI SOCIALISTICKÝCH SKAUTŮ	41
5.3.2 SPARTAKOVI SKAUTI	42
5.3.3 SKAUTI PRÁCE	42
5.3.4 SPARTAKOVI SKAUTI PRÁCE	43
5.4 MLADÍ PRŮKOPNÍCI	44
5.4.1 IDEOVÉ ZAMĚŘENÍ MLADÝCH PRŮKOPNÍKŮ.....	45
5.4.2 ČINNOSTI MLADÝCH PRŮKOPNÍKŮ	46
6 SOUHRN DĚTSKÝCH ORGANIZACÍ A POČET JEJICH ČLENŮ.....	47
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
ABSTRAKT.....	53
ABSTRAKT	54

Úvod

„Výchova dětí je činnost, při níž musíme obětovat čas, abychom ho získali.“

J. J. Rousseau

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral téma „Dětské a mládežnické organizace do roku 1939.“ Toto téma jsem si zvolil, abych se o dané problematice něco více dozvěděl. Člověk je obeznámen s tím, že už řadu let existuje skauting nebo Sokol, ale byly tyto organizace jediné? A jak se vlastně postupem času měnilo jejich výchovné zaměření? Byl Sokol od samého začátku pro děti nebo jak to vlastně bylo s komunisticky zaměřenými organizacemi? Tyto a další otázky jsem si pokládal, než jsem začal zpracovávat toto téma.

Pro dané téma jsem nashromáždil velké množství literatury. Využil jsem především služeb Národní pedagogické knihovny Komenského v Praze, Městské knihovny v Praze a Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Část literatury ovšem byla použitelná jen z části a některá nebyla použitelná vůbec. Potýkal jsem se s problémem, kdy v literatuře převládlo ideové myšlení autora nad objektivním posouzením dané věci. Hledání vhodné literatury bylo tedy velmi náročné.

Cílem bakalářské práce je s použitím dostupné literatury v rámci možností rozsahu bakalářské práce zpracovat a popsat, jak tehdejší organizace využívaly volný čas a jak se v těchto dětských a mládežnických organizacích na začátku 20. století chápala výchova ve volném čase.

Při zpracování jsem se zaměřil na činnost dětských organizací a hnutí, které působily na našem území do roku 1939. Budu zkoumat ideologické základy, pedagogické cíle, metody, principy a to vše z pohledu volného času.

Bakalářská práce je členěna do šesti kapitol. Tématem první kapitoly je volný čas. V její první části pracuji s tématem volného času obecně. Vymeším pojem volný čas a jeho funkce. Druhá polovina obsahuje podkapitoly volný čas

z historického pohledu a volný čas vs. pracovní doba. Domnívám se, že pro pochopení problematiky dětských organizací na začátku 20. století je důležité připomenout výrazné ovlivnění volného času pracovní dobou.

V druhé kapitole se zabývám výchovou ve volném čase. V této kapitole jsou vymezeny funkce výchovy ve volném čase, obecné pojetí výchovy ve volném čase a historický vývoj výchovy u nás i ve světě. Zde jsem nastínil průřez výchovou ve volném čase, který budu v dalších kapitolách rozvádět.

Třetí kapitola se soustřeďuje na dětskou organizaci jako instituci pro výchovu dětí. Zabývám se otázkou společenské úlohy dětské organizace a rozebírám její podstatu a znaky.

Ve čtvrté nejobsáhlejší kapitole se věnuji již konkrétním organizacím a hnutím. Na začátku kapitoly popisují naši nejrozšířenější organizaci Sokol. Uvádím činnosti i program organizace Sokol, tak abych co nejvýstižněji popsal výchovné působení vůči dětem. Dále se zabývám organizacemi Orel a YMCA. Ve druhé části této kapitoly se věnuji skautingu. Popisují jeho vývoj a analyzuji jeho výchovné působení. Na konci kapitoly se věnuji trampingu jako specifickým českým jevem.

Pátá kapitola pojednává o levicově soustředěných dětských organizacích a hnutích. Připomínám proletářskou výchovu a blíže se zabývám dělnickou tělovýchovou. V další části kapitoly se věnuji levicovému skautingu. V závěru kapitoly uvádím komunisticky zaměřenou organizaci Mladí průkopníci.

V závěrečné šesté kapitole je uveden přehled organizací na počátku 20. století a počet jejich členů.

Za stěžejní literaturu k mé práci považuji monografie STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, BUDSKÝ, F. *Historie dětského pokrokového hnutí*, SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas*, PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*, SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*.

1 Volný čas

V úvodní kapitole definuji pojem volný čas a jeho funkce. Zaměřím se spíše na historii volného času a jeho rozvoj u nás i ve světě. Důležitý bude také pohled na pracovní dobu na počátku 20. století, která výrazně ovlivňovala volný čas.

1.1 Pojem volný čas a jeho definice

Volný čas, francouzsky *loisir*, rusky *dosug* (ale také *svobodnoje vremja*), německy *freizeit* (ale také *Musse*), anglicky *leisure* (ale také *disposable time*), je ta část dne, týdne či roku, v níž člověk nemusí konat své povinnosti, ale může činit to, co právě chce, co se mu líbí a co si zvolí. Toto schematické vymezení volného času zatím zcela postačí k tomu, abychom mohli říci, že tento pojem je znám již déle než dva tisíce let.¹

Volný čas a jeho naplňování je fenomén velmi rozporuplný. Jeho chápání a hranice nejsou totiž zcela jednomyslné. Mojmír Vážanský pojímá volný čas v nejužším slova smyslu jako dobu, která je člověku svobodně k dispozici k plnému využití jeho vlastních přání a potřeb. Podle Vážanského je to tedy období uspokojování všech potřeb, kromě těch nezbytně nutných jako je spánek a práce.²

„Volný čas lze v souhrnu definovat jako dobu, časový prostor, v němž jedinec nemá žádné povinnosti vůči sobě ani druhým lidem a v němž se pouze na základě svého vlastního svobodného rozhodnutí věnuje vybraným činnostem. Tyto činnosti ho baví, přinášejí mu radost a uspokojení a nejsou zdrojem trvalých obav či pocitů úzkosti.“³

„Je to čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho

---

¹ Srov. SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas*, s. 9.

² Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času.*, s. 26.

³ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*, s. 14.

tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti. Je to čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu.“⁴

Břetislav Hofbauer⁵ dodává, že člověk do oblasti volného času vstupuje s určitým očekáváním, protože činnosti v něm provozované jsou zbaveny tlaku vycházející z práce a ze sociálních rolí. Vladimír Spousta chápe volný čas „jako veličinu, která bývá charakterizována jako atribut, typický znak svobody individua. Má však svou hodnotu jen v poměru k pracovním a mimopracovním činnostem, které jedinec koná buď v rodině, nebo v širším společenském prostředí.“⁶

Velký sociologický slovník uvádí volný čas jako „obecně čas, v němž člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků plynoucích ze společné dělby práce nebo z nutnosti zachování svého biofyzilogického či rodinného systému. Definice volného času jako času, který zbývá po splnění pracovních a nepracovních povinností, bývají označovány jako kvantitativní či reziduální (zůstatkové). Vedle nich existuje také řada pokusů o určení volného času pomocí nějaké jeho významné vlastnosti – obvykle je to subjektivní svobodná volba činností v čase volném, jejich bezprostřední neutilitárnost, přítomnost příjemných prožitků

a očekávání. Volný čas v jeho současném slova smyslu vytvořil až kapitalismus. V něm získává volný čas tři základní odlišnosti: a) je individualizovaný, člověk jím disponuje relativně samostatně na rozdíl od primitivních společností, v nichž čas

i práce i čas oddechu jsou podřízeny jednotné kolektivní kontrole obvykle formou náboženských regulí, b) je všeobecný, týká se převážně většiny členů společnosti, c) je postaven do protikladu k pracovní době, která ve spojení s prodejem pracovní síly vystupuje vůči člověku jako čas „pro cizí“.“⁷

---

⁴ NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*, s. 17.

⁵ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

⁶ SPOUSTA V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 12.

⁷ MAŘÍKOVÁ, H. *Velký sociologický slovník*, s. 156.

1.2 Funkce volného času

Za tři hlavní funkce volného času jsou považovány odpočinek (regenerace pracovní síly), zábava (regenerace duševních sil) a rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury). Tyto funkce se vzájemně překrývají⁸

Hofbauer uvádí další funkce, sociální – volný čas jako důležitý činitel v procesu socializace; terapeutická – utváření zdravého životního stylu, posilování zdraví prostřednictvím sportu, předcházení chorobám, ...; ekonomická – zahrnuje jak vliv na jednotlivce, tak i na celou společnost. Jednotlivec se může ve svém volném čase vzdělávat, rozvíjet, ... a to poté může mít důsledky na jeho pracovní uplatnění a na výši platového ohodnocení. To a samozřejmě další okolnosti (míra spotřeby ve volném čase, ...) působí i na ekonomiku daného státu.⁹

Opaschowski považuje za základní funkce volného času „rekreaci (zotavení a uvolnění), kompenzaci (odstraňování zklamání a frustrací), výchovu a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení), kontemplaci (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba), komunikaci (sociální kontakty a partnerství), participaci (podílení se, účast na vývoji společnosti), integraci (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organizmů), enkulturaci (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností).“¹⁰

1.3 Volný čas z historického pohledu

Volný čas je známý už od starověku. Věnoval se mu již Aristoteles ve svém díle *Politika*. Volný čas podle něj v sobě zahrnuje libost, blaženost a šťastné bytí. Dále se zmiňuje o tom, že je zapotřebí mít volný čas, který je žádoucnější než život plný starostí. Aristoteles zde dále řeší otázku, jakou správnou činností jej vyplnit, a dochází k tomu, že je zapotřebí se učit a vzdělávat se tomu, jak volný

⁸ Srov. ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*, s. 306.

⁹ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 14.

¹⁰ Tamtéž, s. 15.

čas správně užívat. Podle Aristotela má být volný čas zasvěcen umění, vědě a především filosofii. V té době přišel i Plutarchos se zajímavým tvrzením, že volný čas člověka značí míru lidského štěstí.¹¹

Radoslav Selucký ve své knize z poloviny šedesátých let 20. století odvozuje myšlenky volného času od myšlenek tzv. utopistického socialismu. V utopii Thomase Mora pracovali občané pouze šest hodin denně, neboť dávali přednost volnu před vyšším konzumem. Thomas Campanella¹² šel ještě dál, nechal obyvatele svého Slunečního státu pracovat každý den jen čtyři hodiny denně. Každý občan měl proto dostatek volna, které trávil „v příjemném studiu, rozhovoru, čtení, vypravování, psaní, procházkách, rozvíjení duševních i tělesných vloh a všechno to konal radostně“. Diderot pokládal volný čas za nejdůležitější část lidského života a Karel Marx precizně postihl a vyjádřil souvislost mezi volným časem a celkovou ekonomickou úrovní státu. Podle jeho názoru si ekonomika komunistické společnosti vynutí, aby měřítkem společenského bohatství přestala být pracovní doba a stal se jím volný čas.¹³

1.4 Volný čas vs. pracovní doba

Pokud chci hovořit o dětských a mládežnických organizacích nebo hnutí na počátku dvacátého století, musím se zabývat volným časem v souvislosti s pracovní dobou. Ačkoliv volný čas existoval ve všech předprůmyslových společnostech a byl důležitou součástí života vládnoucích skupin, které měly monopolní výsadu náročných forem zábavy, odpočinku a tvůrčí duševní činnosti. Ačkoliv úvahy o volném čase zaujímají významné místo ve všech humanistických učeních starověku, středověku i novověku. Přesto je volný čas fenomén typický pro průmyslovou společnost koncem devatenáctého a začátek dvacátého století, kdy vstupuje do života všech společenských makroskupin a stává se

---

¹¹ Srov. ARISTOTELES. *Politika*, s. 261 - 264.

¹² CAMPANELLA T. (1568 – 1639) Italský filosof, teolog, astrolog a básník, vstoupil do řádu dominikánů, konflikt s církví, uvězněn na 27 let. Ve vězení napsal svůj nejznámější román *Sluneční stát*.

¹³ Srov. SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas*, s. 9.

nejrozpornějším činitelem soudobé civilizace. Volný čas stále více a více zaujímá místo v denním režimu člověka. Po dlouhém období, kdy většina lidí neznala nic jiného než pracovní dobu a dobu strávenou odpočinkem (nutným pro další pracovní činnost) se uvolňuje čas pro člověka samotného.¹⁴

Kvalitu a množství volného času ovlivňovali v předprůmyslovém období lidské civilizace i další okolnosti. Až do průmyslové revoluce bylo hlavní sférou lidské činnosti zemědělství; řemeslo a obchod pouze doplňovaly zemědělskou výrobu, vědami a uměním se zabývalo jen pár jednotlivců. Lidé žili na uzavřených rozsáhlých plochách s izolovaným úzkým trhem, odloučení od jiných krajů, oblastí a zemí. Cílem jejich práce nebyly peníze, ale užité hodnoty v naturální formě. Zemědělská výroba měla v předprůmyslových civilizacích osobitý pracovní rytmus, který lze označit přívlastkem přirozený. Střídání dne a noci jakož i střídání čtyř ročních období ovlivňovalo nejen rytmus zemědělské výroby a rolnické práce, ale i rytmus vesnického života včetně chvil určených k odpočinku.¹⁵

Manufaktura tento přirozený rytmus práce narušila a průmysl jej rozbil. Tovární výroba přestává být závislá na střídání ročních období i na střídání dne i noci. Rytmus stroje si začíná podřizovat dělníka: z dřívějšího všestranného řemeslníka se stává tovární dělník, který ztrácí starou a celistvou kvalifikaci a specializuje se jen na určité pohyby a úkony. Marx tu zcela právem označil dělníka za pouhý přívěsek stroje.¹⁶

Předprůmyslový přirozený rytmus lidské práce a lidského života je tedy nahrazen průmyslovým rytmem, který má dvě základní fáze: pracovní dobu a mimopracovní dobu, z níž se teprve v průběhu druhé poloviny devatenáctého století začíná pomalu vydělovat jako specifická třetí fáze volný čas.¹⁷

Volný čas předpokládá systematickou výrobní činnost, která umožňuje takovou organizaci práce a takovou produkci, že člověk již nemusí pracovat většinu dne na to, aby zachoval při životě sebe a svou rodinu, a druhou část dne

---

¹⁴ Srov. SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas*, s. 9–10.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 10–11.

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 10–12.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 12–13.

nemusí již celou věnovat na obnovu svých sil, ale po práci mu zbývá ještě čas, který lze rozdělit na provozování jiných činností. Úroveň výrobních sil je na přelomu dvacátého století již na takovém stupni, že člověk může změnit svůj vlastní denní režim, aniž by tím byla ohrožena jeho existence. Proto vznikají podmínky pro volný čas jako masový sociální jev.¹⁸

Rozvoj volného času jako masového fenoménu, tzn. jako jevu, který se týká prakticky všech občanů, byl spojen s bojem dělníků za lidské podmínky existence, a to zejména na přelomu 19. a 20. století. V první polovině 20. století většina zemí uzákonila osmihodinovou pracovní dobu a prodloužila se také doba dovolených, a tím vznikl prakticky prostor „volného času“, který byl ze zákona dostupný každému občanovi. Proto se mohla také postupně rozvíjet činnost různých spolků a organizací, včetně dělnických spolků. Volný čas byl také prostorem pro uvědomovací procesy, pro získávání znalostí, sebedůvěry, pocitu sounáležitosti. To zpětně přinášelo i nové ocenění volného času, který se stával prostorem, v němž lidé unikali ubíjející práci a stávali se sami sebou.¹⁹

2. Výchova ve volném čase

V této kapitole jsou vymezeny funkce výchovy ve volném čase a blíže specifikují její historický vývoj.

2.1 Definice výchovy

Psychologický slovník uvádí, že pod pojmem výchova se skrývá „*záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka,*

---

¹⁸ Srov. ZICH, F. *Co s volným časem?*, s. 40-41.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 41-42.

utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod.“²⁰

Bedřich Hájek termín výchova chápe jako záměrné, cílevědomé, dlouhodobé působení vychovávajícího na vychovávaného v pozitivním slova smyslu. Podobně lze odvodit i pojem výchova ve volném čase. Také zde jsou hlavními znaky záměrnost a cílevědomost. Jako specifická oblast výchovy má však své specifické cíle a probíhá ve specifických podmínkách.²¹

2.2 Pojetí výchovy ve volném čase

Již v první kapitole jsem zmínil, že volný čas se stal na konci 19. století a v průběhu první poloviny 20. století významnou součástí pro každého člověka. Tento fenomén zasáhl lidi různých společenských vrstev a sociálního postavení. Lidé si uvědomovali potřebu starat se o děti po vyučování, a právě to umožnilo zrod aktivit a zařízení volného času. V prvních obdobích se utřídily dva hlavní způsoby vzniku a fungování zařízení:

1. Nejprve to byla zařízení s původním určením pro dospělé, která část pozornosti rozšířila také na mládež a děti. Můžeme uvést např. hřiště, cvičiště a tělocvičny dobrovolných sdružení (tělovýchovné organizace).
2. Postupně se začínají rozvíjet také zařízení zaměřená pouze na nejmladší věkové skupiny a vytvářela pro ně nový, specifický výchovný prostor. Byly to např. kluby a sportovní zařízení na školách (počátky v Anglii), dětské zahrady pro pohybové aktivity, klubovny a tábory dětských sdružení (YMCA, skautské sdružení), ale i loutkové scény, divadelní kroužky a knihovny. Škála těchto spolků a organizací

---

²⁰ HARTL, P. *Psychologický slovník*, s. 680.

²¹ Srov. HÁJEK, B. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 65.

byla rozmanitá a výrazný rozvoj působil příznivě na vývoj výchovy dětí a mládeže.²²

2.3 Funkce výchovy ve volném čase

Jiřina Pávková uvádí, že výchova ve volném čase plní funkce výchovně-vzdělávací, zdravotní a sociální. Jednotlivé typy organizací nebo hnutí jako výchovných zařízení plní tyto funkce výchovy v různé míře podle svého charakteru.²³

Výchovně-vzdělávací funkce

„Jednotlivé instituce se podílejí podle svých specifických možností na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností.“²⁴

Na plnění této funkce se klade velký důraz. Prostřednictvím zájmových činností jsou mladiství motivováni k smysluplnému využívání volného času, získávají nové znalosti a vědomosti. *„Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět.“²⁵*

Zdravotní funkce

„Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce výchovy mimo vyučování tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, pohodě, mezi oblíbenými lidmi i tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví.“²⁶

---

²² Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*, s. 23–24.

²³ Srov. tamtéž, s. 41–42.

²⁴ Tamtéž, s. 42.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 42.

²⁶ Tamtéž, s. 42.

Velký zdravotní význam mají tělovýchovné a sportovní činnosti. Zvláště velký význam má podněcování a poskytování příležitosti k vydatnému pohybu na čerstvém vzduchu. K plnění zdravotní funkce napomáhá usměrňování režimu dne. Je důležité střídat činnosti různého charakteru – duševní a tělesné činnosti, práci a odpočinek, činnosti organizované a spontánní.²⁷

Sociální funkce

„Jednotlivé typy výchovných zařízení plní sociální funkci různým způsobem a v odlišné míře. Zvláště významná je sociální funkce těch zařízení, která pracují s mladšími dětmi nebo přechodně či trvale nahrazují rodinu (např. školní družiny, dětské domovy, domovy mládeže).“²⁸

Sociální funkce je zvláště důležitá pro utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů. Sociální funkce je naplňována také nácvikem komunikativních dovedností společenského chování.²⁹

2.3.1 Funkce výchovy ve volném čase v na počátku dvacátého století

Pokud chceme hovořit o výchovných organizacích a hnutích z první poloviny dvacátého století pak musíme zdůraznit, že výchovné funkce byly částečně také ovlivněny politickým nebo ideovým názorem té které organizace, která volnočasovou činnost nabízela. To bylo také ovlivněno aktuálním politickým klimatem v naší zemi. V této době byla totiž v popředí zájmu prakticky všech organizací pro děti a mládež prohlubování a šíření vlastní ideologie. Politické strany a uskupení, ale i představitelé církví a státu měli obyčejně přímý vliv na zaměření výchovy v jednotlivých organizacích. Přesto kromě výchovy ideové plnily tyto organizace i svoje další funkce (vzdělávací, zdravotní aj.).

---

²⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*, s. 42.

²⁸ Tamtéž, s. 42.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 42-43.

2.4 Historický vývoj výchovy ve volném čase

S rostoucí potřebou ovlivňovat volný čas dětí a mládeže se v jednotlivých zemích začaly rozvíjet různé formy výchovy. Lidé si uvědomovali, že je důležité dětem poskytnout i jinou podobu výchovy, než jen výchovu rodinou a školní.

2.4.1 Historický vývoj výchovy ve volném čase ve světě

Dějiny pedagogiky volného času nebo také výchovné péče o volný čas dětí a mládeže v Evropě nelze začít jinak než činností církve. V jižní, střední a západní Evropě byla dominantní církev katolická, po reformaci v Evropě severní církve protestantské. Všechny ale naplňovaly celý kalendářní rok událostmi a činnostmi, které vedly k pocitům bezpečného a zákonitého dělení času a jeho náplně, pro dospělé i pro děti. Základním pedagogickým přístupem byla výchova ke zbožnosti, křesťanské pobožnosti, píli a pracovitosti a ke všem příkazům i hodnotám obsaženým v Desateru, evangeliu, encyklikách a biskupských listech. Charitativnost byla východiskem péče v tehdejší společnosti. Výchovnou péči města i šlechta rády ponechávaly církvi, která tyto činnosti velmi často prakticky financovala.³⁰

V 17. století se výchova ve volném čase soustředila na činnost jezuitského řádu a pedagogickou činnost Jednoty bratrské, v našich poměrech reprezentovanou jejím nejznámějším knězem a biskupem Janem Amosem Komenským. Jezuitský řád přitahoval pozornost obyvatelstva především přísným řádem a kvalitní výukou. Komenský zanechal své názory v mnoha svých pracích, bohužel válka a politický tlak zapříčinilo, že musel do exilu.³¹

18. století přineslo řadu zajímavých pedagogů, kteří měli na výchovu svůj osobitý názor. Například Jean Jaques Rousseau a jeho přirozená a svobodná výchova nebo Johann Heinrich Pestalozzi, který z počátku znal jediný model výchovy – rodinu, postupný vliv Rousseaua na jeho pojetí výchovy je však

---

³⁰ Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 154-155.

³¹ Srov. tamtéž, s. 155.

znatelný. Ideály Rousseaua převzal v Německu Johann Bernard Basedov, který se mimo jiné významně zasadil o rozšíření tělesné výchovy. Toto období (zhruba od poloviny 18. do poloviny 19. století) však také způsobilo, že se začal pomalu měnit životní styl, vstoupila do něj příroda. Příroda se stala hodnou obdivu a zájmu, příroda byla navštěvována dospělými i dětmi. Ve výchově vede k prvním ojedinělým pokusům o ochranu přírody, přírodních útvarů stromů a stromořadí, pěstování lásky k domovu a jeho krajině a střádá podněty, které dojdou plného uplatnění až na konci 19. století a na počátku století dvacátého.³²

V 19. století promluvil do výchovy prostý italský kněz Giovanni Bosco (1815-1888). Jako mladý kněz se ujímá chudých a opuštěných chlapců a buduje pro ně ubytování a vytváří pro ně jakýsi pedagogický okrsek, v němž zbožnost spojuje s vzájemnou láskou, ohleduplností a pomocí a nesmírně vyvinutým citem pro praktický život. Stává se otcem svých chlapců. Založil řád Salesiánů, který k nám přišel až v roce 1927.³³

V tomto století a v přibližně stejné době je založena v Londýně organizace pro péči o ušlechtilé trávení času mládeže známá ve světě dodnes jako YMCA, což je zkratka Young Mens Christian Assotiation – Křesťanské sdružení mladých lidí. Později je založena obdobná organizace mladých žen YWCA. K nám přišla organizace zásluhou prezidenta T. G. Masaryka po roce 1919 a intenzivně se rozvíjela.³⁴

Podobně se vyvíjí situace ohledně výchovy ve volném čase i ve Spojených státech.. Vychází knížky a časopisy pro chlapce zabývající se životem v přírodě, pracovní činností ve volném čase. Nejvýznamněji promluvil do výchovy spisovatel a malíř Ernst Thompson Seton, který koncipuje systém výchovy v přírodě, sestavuje celý výchovný systém, soubor her, dovedností. Zakladatel hnutí Woodcraft. Dal podnět a iniciativu anglickému generálu siru Robertu Baden-Powelovi, který založil anglický skauting. Nejoblíbenější a nejrozšířenější organizaci na světě.³⁵

---

³² Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 155-157.

³³ Srov. tamtéž, s. 155-157.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 157-158.

³⁵ Srov. PŘÁDKA, M. *Kapitoly z dějin volného času*, s. 52.

2.4.2 Historický vývoj výchovy ve volném čase u nás

V roce 1862 vzniká sokolské hnutí, které se stalo od 80. let a zvláště po roce 1918 zcela dominantní českou vlasteneckou organizací pro výchovu vůbec, a zvláště tělesnou.. Působilo na všechny věkové kategorie obyvatelstva. Iničiátory a zakladateli byli Jindřich Fugner a Miroslav Tyrš. Inspirací jim bylo podobné hnutí v Německu, avšak Češi vložili do této na první pohled tělocvičné činnosti mnoho obecně výchovných i národně uvědomovacích ideálů. Posléze se od Sokola odštěpují katolický Orel a Dělnické tělocvičné jednoty, orientované sociálně demokraticky. Velmi oblíbený skauting se k nám dostal po roce 1910 zásluhou Antonína Benjamina Svojsíka. Ze skautingu dále vychází tramping, který je někdy označován jako divoký skauting.³⁶

To je výčet z historie hlavních směrů výchovy dětí a mládeže ve volném čase. V první polovině 20. století se většinou organizace měnily jen z hlediska vlivu změny politických režimů, ideologických názorů. Například koncept skautingu měl téměř deset organizací, každá z těchto organizací stavila na stejných základech, ovšem ideové zaměření a s tím druh činnosti se často velice lišil. Ideové zaměření organizací výrazně ovlivnilo výchovu dětí a mládeže v první polovině 20. století.

3 Počátky dětských hnutí a organizací

V této kapitole se pokusím vymezit pojem dětská organizace a specifikuji její znaky a společenskou úlohu. Nastíním také pozici dospělých i dětí v těchto organizacích.

---

³⁶ Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 159-161.

3.1 Pojem dětská organizace

Dětskou organizací se rozumí skupina dětí, které se sdružují za vedení dospělých k tomu, aby realizovali určité cíle, zvláště cíle společenské. Jejich vznik a rozvoj soustavnější činnosti se datuje obdobím konce 19. a začátku 20. století. Ze začátku se děti účastnily veřejného dění v organizacích mládeže a teprve postupně byly zakládány organizace dětí.

Už v první polovině 19. století byla vyslovena myšlenka vytvářet nové školské instituce, které by vyučovaly děti ve třídách a současně pečovaly o děti i v době mimo vyučování (teoretické názory M. Lepeletiera a praktické pokusy R. Owena). Vlastní vyučování a péče o děti mimo vyučování měla být uskutečňována ve spolupráci s rodiči (M. Lepeletier). Ve všech úvahách vystupovala do popředí otázka volného času a náplně zaměstnání a oddechu dětí po práci ve škole.³⁷

Náplň práce s dětmi tvořila pracovní výchova (M. Lepeletier, Ch. Fourier), prohlubování mravní výchovy (zejména charakterových vlastností) a vytváření ušlechtilějšího a estetickým požadavkům vyhovujícího životního prostředí. (Ch. Fourier) Byly uplatněny elementární požadavky v oblasti tělesné výchovy. Fourier měl na mysli sebevýchovu dětí doplněnou péčí učitelů a rodičů a kolektivní spolužití dětí. Zvláštní úlohu v jeho systému mělo zdravé soutěžení mezi dětmi.³⁸

V druhé polovině 19. stol. se rozvoj průmyslu v západní i střední Evropě vyznačoval mohutným tempem. Otázky školské a pedagogické byly v popředí zájmu politických skupin i bojovníků za sociální spravedlnost. V sedmdesátých letech 19. stol. podstatně vzrostla charitativní a filantropická péče v průmyslových střediscích o děti z proletářských a nemajetných rodin. Po vzoru prvního útulku v Praze (1875) byly budovány útulky pro děti mladšího školního věku, v některých případech i pro děti starší. Někdy byla zřetelná snaha o zmenšování vlivu rodinné výchovy ve prospěch výchovy ústavní, protože převládal názor, že

---

³⁷ Srov. CACH, J. *Kapitoly z vývoje dětských hnutí a organizací*, s. 5-6.

³⁸ Srov. tamtéž, s. 5-6.

ústavní výchova zajistí dětem fyzicky i duševně zdravější prostředí, než je jejich – leckdy nefunkční - rodina.³⁹

Sociální situaci dětí a mládeže se pokoušely v druhé polovině 19. století řešit různé organizace, od organizací církevních, přes obecně filantropické, až po organizace podporované levicovými politickými subjekty.⁴⁰

3.2 Společenská úloha dětské organizace

Sledování vývoje dětských organizací naznačuje, jak se pod vlivem společenských okolností, pod vlivem změn výchovných koncepcí mění jejich cíle, metody, vztah ke společnosti, společenským třídám a jejich organizacím i vztah k dítěti a zároveň které jejich podstatné rysy se uchovávají. Podobně jako každá jiná instituce musí si i dětská organizace neustále klást otázku, jaká je její úloha ve společnosti, zdali tuto svou úlohu plní a s jakým úspěchem, jaké místo zaujímá v životě dětí na které chce působit, apod.⁴¹

S rozvojem praktické činnosti se současně objevují i snahy teoreticky vyjádřit problematiku dětské organizace, formulovat její cíle, zpracovat obsah činnosti a systém prostředků, najít systém řízení atd. Analýzou tohoto materiálu lze zjistit, jaké stanovisko zaujímá dětská organizace a její jednotliví pracovníci v určitých podmínkách, jakým způsobem řeší její orgány aktuální problémy. O úrovni a stupni uvědomělosti řízení dětské organizace svědčí i to, zda si určité otázky, zejména otázky základní, vůbec klade nebo zdali věnuje pozornost pouze dílčím otázkám metodickým.⁴²

---

³⁹ Srov. CACH, J. *Kapitoly z vývoje dětských hnutí a organizací*, s. 6-7.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 7.

⁴¹ Srov. VORLÍČEK, CH. *Kapitoly z teorie dětské organizace*, s. 11-13.

⁴² Srov. tamtéž, s. 11-13.

3.3 Znaky a podstata dětských organizací

Dětské organizace vstupují do různých vztahů. Jednak do vztahu ke společenským silám nebo politickým stranám, jednak k dětem, které jsou však rovněž společenskou silou. Do jaké míry řeší tyto organizace druhy vztahů, tak se utvářejí jejich charakteristické znaky.⁴³

Dětská organizace vždy, ať vědomě či nevědomě, přijímá cíle i morální, personální i materiální pomoc určitých společenských tříd a skupin a jejich organizací. Tím se však může dostat do rozporu s cíly jiných tříd nebo skupin. Dětská organizace je tedy závislá na společnosti a na organizacích dospělých.⁴⁴

3.3.1 Vztah dětí a dospělých v dětské organizaci

Úspěch činnosti dětské organizace závisí i na tom, jak se daří řešit vzájemný vztah dospělých a dětí. Řízení dětské organizace dospělými je nutné, protože přibližují dětem cíle společnosti a učí děti formulovat také své vlastní cíle. Bez řídicí činnosti dospělých by se činnost dětské organizace rozvíjela pouze živelně a převážně pouze v okruhu zkušeností dětí. Problém spočívá v tom, do jaké míry děti pociťují zásah vedoucího jako něco cizího a za jakých podmínek ho přijmou a ztotožní se s ním. Jde tedy o to, aby aktivita dětí byla usměrňována a děti neměly dojem, že jsou řízeny.⁴⁵

3.3.2 Dětská organizace jako organizace dětí

Dětská organizace je organizací dětí, tj. skupiny poměrně přesně omezené věkem, s určitými tělesnými i duševními zvláštnostmi. Z toho musí vyplývat další znaky, které se v její činnosti realizují.⁴⁶

---

⁴³ Srov. VORLÍČEK, CH. *Kapitoly z teorie dětské organizace*, s. 33-34.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 35.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 35-36.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 36-37.

Touha dětí po sdružování je základním faktorem sociálního vývoje dítěte. Vytvoření dětské organizace a vstup dítěte do jejích řad je však pouze počáteční etapou uspokojení aktivity dítěte. Současně s ním vyvstává problém, jak dále rozvíjet činnost organizace. Jak dále rozvíjet dětskou aktivitu. Jestliže se tento problém nepodaří vyřešit, dítě brzy neuspokojeno z organizace odchází.⁴⁷

4. Dětská hnutí a organizace

V této kapitole už se zaměřím přímo na konkrétní dětské a mládežnické organizace. Budu se podrobněji věnovat organizaci Sokol, Orel a YMCA. Poskytnu informace o vývoji skautingu a jeho výchovném působení. Na konci kapitoly se podrobněji zaměřím na tramping jako specifické hnutí.

4.1 Sokol

Za nejvlivnější organizaci působící na děti a mládež v českých zemích v období Rakousko-Uherska i Československé republiky mezi dvěma světovými válkami je možno považovat Sokol. Sokol který je spjatý především se jménem Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera, vznikl v roce 1862 jako tělovýchovný spolek dospělých. Byla to doba, kdy se tělocvik tohoto volnočasového a spolkového typu přenášel k nám ze severního Německa. Češi se osamostatnili a vložili do této na první pohled tělocvičné činnosti mnoho ideálů obecně výchovných i národně uvědomovacích. Postupem času Sokol začal věnovat pozornost i mládeži a dětem. Historie uvádí, že účast dětí a mládeže byla poprvé na třetím sletu v roce 1895. Od té doby rostl v Sokole počet dětí a mládeže

---

⁴⁷ Srov. VORLÍČEK, CH. *Kapitoly z teorie dětské organizace*, s. 36.

rychleji než dospělých. Ještě o šest let dříve byla ustanovena Česká obec sokolská, první vrcholný orgán sokolských jednot a žup.⁴⁸

V roce 1915 byl Sokol rozpuštěn. Došlo k rozpuštění České obce sokolské a k perzekuci jejich vůdců. Rakouský generální štáb měl důkazy, že čeští legionáři bojující proti Rakousko-Uhersku odůvodňovali svůj vstup do dobrovolnických legionářských sborů sokolskou povinností. Z toho je ovšem patrné, že vlastenecká výchova v Sokole část členstva silně ovlivňovala. Po pádu rakousko-uherské monarchie a po vytvoření Československé republiky začaly vznikat první sokolské jednoty i na Slovensku. V novém státoprávním uspořádání se Sokol (Československá obec sokolská) postavil plně na podporu československého státu a jeho společenského zřízení. Národní a demokratické cítění členstva Sokola se v pozdější době projevilo účastí na boji proti fašismu. Manifestací se stal X. všesokolský slet v roce 1938, kdy členové byli odhodláni bránit Československou republiku proti německému fašistickému ohrožení. Po okupaci Československa se část členstva zapojila do odbojové činnosti. ČOS byla nacisty rozpuštěna a mnoho jejích členů bylo perzekuováno. Po skončení války Sokol zaznamenal výrazný vzestup a během krátké doby dosáhl svého vrcholu. Počet členů překročil hranici jednoho milionu a jednot bylo více než 3400. Mnoho z nich mělo vlastní sokolovnu, která se stala kulturním a společenským střediskem. Velké množství z nich se udrželo i do dnešní doby. Sokol se opíral o bohatou materiální základnu, kromě uvedených sokoloven vlastnil také hřiště, letní tábory, ozdravovny, plovárny, ale také biografy, knihovny a čítárny, měl i vlastní tisk, literární kroužky, četné divadelní scény, loutková divadla, pěvecké sbory a orchestry.⁴⁹

4.1.1 Činnosti a program organizace Sokol

Sokol již od svého vzniku nebyl pouze organizací tělovýchovnou, ale vytyčoval si i cíle mravní a ideové výchovy. Vlastenecká výchova v rámci

---

⁴⁸ Srov. FIKAR, A. *O sokole a sokolství*, s. 9-12.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 29-33

ideologie hrála v jeho náplni velkou roli. Prostředkem k udržení národa byla Sokolu tělovýchova ve spojení s výchovou duševní a mravní. Širokému obsahu sokolské činnosti odpovídaly i rozmanité formy činností. Kromě tělesných cvičení byly často pořádány akademie, přednášky, výlety, později bylo pěstováno i tábournictví. Hlavní formou ovšem byla cvičební hodina, založená na Tyršově cvičební soustavě. Většina uvedených forem byla používána i v práci s dětmi a mládeží. V práci s nejmenšími byl navíc zdůrazňován prvek hry s ohledem na věk dětí.⁵⁰

Ideový program Sokola se plně uplatňoval i v práci s dětmi a mládeží. Velmi oblíbená byla soustavná občanská výchova realizovaná formou rozhovoru. V metodických pokynech bylo upozorňováno, že se nemá používat přednášky, ale právě rozhovoru. Děti se učily v pravidelných hodinách v rozhovorech uskutečňovaných na podkladě čteného nebo vyprávěného příběhu poznávat zřízení státu, obce a jiných společenských útvarů, občanská práva a povinnosti a jak jich užívat. Vše se činilo takřka nepozorovaně, zábavnou formou. Příležitostně se takto k občanské výchově vedlo i při různých vycházkách, výletech nebo prázdninovém táboření.⁵¹

Význam pro občanskou výchovu byl přisuzován i vlastnímu sokolskému tělocviku. Tělesná výchova svou přitažlivostí získávala děti, mládež i dospělé a sama o sobě přispívala obsahem i organizací k výchově občana obdařeného vlastnostmi z hlediska státu žádoucími (tělesná zdatnost potřebná pro pracovníka i obránce státu, umění podřizovat se apod.).⁵²

4.2 Orel

Mezi vlivné organizace působící na děti a mládež hlavně prostřednictvím tělovýchovy za Rakousko-Uherska a za první republiky, patřil Orel, ideově úzce spjatý s římskokatolickou církví. Počátky vytváření samostatného katolického

---

⁵⁰ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 58-60.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 63-64.

⁵² Srov. tamtéž, s. 64.

tělovýchovného hnutí je možno sledovat na našem území již od roku 1896, kdy vznikaly tělocvičné odbory nebo kroužky při katolických sociálních spolcích a odborových spolcích křesťanského dělnictva. Sjednocení jednotlivých katolických tělovýchovných odborů bylo uskutečněno v roce 1908, kdy jim bylo dáno jednotné organizační zřízení a byly přiřčeny ke křesťanskosociální odborové dělnické centrále. V roce 1909 pak organizace přijala jméno Orel a zavedla pro členy jednotný kroj.⁵³

4.2.1 Konflikt organizací Sokol a Orel

Vzájemný vztah organizací Sokol a Orel byl až do 2. světové války značně vyhrocený. V Sokole se v té době projevovala protikatolická zaujatost.⁵⁴

Orel byl jasně nábožensky zaměřený. Vycházelo to již ze slibu, který musel každý účastník skládat. Závěrečná část slibu přímo říká:

*„Slibujeme, že jako řádní členové Československého orla zachováme vždy věrnost našemu orelskému programu, budeme udržovati kázeň v řadách orelských, poslouchati rozkazů vůdců našich a vychovávat orelskou mládež ve věrné syny Církve a národně uvědomělé občany pohotové vždy k obraně vlasti. K tomu nám dopomáhej Bůh, Matka Boží a svatí čeští patronové.“*⁵⁵

Slib tedy zdůrazňoval jak náboženské zaměření Orla, tak i věrný postoj k Československé republice a naplňování zdravého ducha vlastenectví. Náboženské zaměření Orla je konfesně zaměřené; nejde mu o jakoukoliv víru v Boha, ale o víru římskokatolickou.⁵⁶

Orel ve své době chtěl vychovávat hluboce národně uvědomělé občany a svým tělocvičným a výchovným působením přispět k branné zdatnosti národa. Podle programu byla požadavkem Orla spravedlnost a občanská rovnoprávnost, protože

---

⁵³ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 65-66.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 67.

⁵⁵ Tamtéž, s. 67.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 66-67.

z ní vyrůstá solidarita, svornost a národní jednota jako záruka šťastné budoucnosti národa. Mezi orelské zásady také patřilo sociální cítění a ochota pomoci.⁵⁷

Orelská tělovýchova měla především ráz zdravotní a rekreační, její těžiště mělo být ve volné přírodě. Orel stejně jako Sokol měl početnou materiální základnu, kterou představovaly především tělocvičny (Orlovny) a hřiště. Pro žactvo se požadovaly cviky vhodné fyziologickému věku dítěte a vedle her měla být i důležitou součástí tělesné výchovy žactva dramatizace, která byla požadována za tělesný a duševní výchovný prostředek. Dorost měl mít co největší možnost seznámit se se všemi druhy tělesné výchovy i sportu. Nebylo doporučeno přílišné závodění a soupeření, protože to bylo považováno za újmu ke zdravému tělesnému rozvoji.⁵⁸

4.3 YMCA a YWCA

V roce 1844 je v Londýně založena organizace pro péči o ušlechtilé trávení volného času mládeže YMCA, což je zkratka názvu Young Mens Christian Assotiation – Křesťanské sdružení mladých lidí (v roce 1894 založena obdobná organizace mladých žen YWCA). Na této organizaci je možno pozorovat zřetelný posun od charitativnosti k moderní koncepci odrážející tehdejší anglické liberální ideály. YMCA se záhy šíří do jiných zemí, v roce 1855 byla v Paříži založena Světová organizace YMCA.⁵⁹

Zásluhou T. G. Masaryka přišla tato organizace k nám po roce 1919 a intenzivně se rozvíjela. Jejím smyslem je vychovávat tolerantního a nesobeckého člověka – občana s vyvinutým sociálním cítěním a co nejširším rozhledem. Pečuje tedy o rozvoj duchovní a mravní, vzdělanostní, pěstuje sporty a život v přírodě, podporuje cestování mladých a mezinárodní setkání. Sociálně potřebným pomáhá nejrůznějšími způsoby.⁶⁰

---

⁵⁷ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 67.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 68.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 81.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 81-82.

YMCA sledovala nejen výchovné, ale i určité sociální cíle. Orientovala se na výchovu mravní, založenou na náboženství a na výchovu občanskou. Na rozdíl od katolického Orla byla československá YMCA orientovaná protestantsky. Otvírala však své dveře členům všech křesťanských církví i osobám v církvích neorganizovaným, pokud byli ochotni přijmout její program náboženské snášenlivosti a spolupráce. Od většiny vlasteneckých organizací se lišila tím, že si nekladla za cíl výchovu vlasteneckého občana – příslušníka určitého státu, ale hovořila o všesvětovém občanství.⁶¹

4.3.1 Formy činnosti organizace YMCA

Naprosto typické pro organizaci YMCA je její sociální zaměření spojené s charitativní činností. YMCA zřizuje vojenské domovy, studentské domovy, organizuje kanceláře na podporu zaměstnanosti, pomáhá vystěhovalcům do Ameriky i jiných zemí, poskytuje zdarma stravování, rozdává ošacení, zřizuje hřiště pro děti apod. Tato činnost byla ze začátku dotována americkou organizací, která měla československou organizaci pod patronací. V mnoha činnostech se YMCA orientovala na mládež, avšak pokládala za velmi důležitou také práci s chlapci, vycházela z názoru, že rozhodné rysy charakteru se tvoří hlavně v chlapeckém věku. Za hlavní bod programu považovala výchovu inteligentních, tvořivých křesťanských vůdců mezi hochy a mladíky.⁶²

4.4 Skauting

Skauting je mezinárodní hnutí, jehož cílem je výchova a sebevýchova lidí všech věkových kategorií. Posláním hnutí je podporovat rozvoj osobností dětí

---

⁶¹ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 81-82.

⁶² Srov. tamtéž, s. 82.

a mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností.⁶³

4.4.1 Ernest Thompson Seton a Woodcraft

Počátkem 20. století, kdy se člověk víc a víc stával skutečným pánem tvorstva a přírodních sil na zemi se ukázalo, že největšími nepřáteli člověka jsou úpadek tělesné a duševní zdatnosti. To přimělo lidstvo k užšímu přimknutí k přírodě. Několik jedinců se snažilo najít ten správný způsob. Jedním z prvních hlasatelem tohoto nového životního postoje byl americký cestovatel, spisovatel, malíř, lovec a především přírodovědec Ernest Thompson Seton, který zastával svoji ideu v potřebě přirozené výchovy a právě užšího přimknutí k přírodě. Byl to člověk, který ve své době okouzloval svými povídkami ze života zvířat a při svých přednáškách nezaměnitelně napodoboval zvuky některých z nich.⁶⁴

E. T. Seton r. 1902 v Americe založil a do jisté míry vycvičil své čtyři "Woodcraft Indians". Tyto čtyři učil pozorování, znalostem přírody a vlastně veškerému životu v přírodě. Seton měl jednu obrovskou výhodu, byl to opravdový znalec dětské duše. Výchovný systém byl u něj založený na získání důvěry, úcty a lásky mládeže a postupné vyučování a vychovávání v zásadách, které uznal za správné a prospěšné.⁶⁵

E. T. Seton také uvádí devět zásad hnutí Woodcraft:

- život v přírodě (vycházky, výlety, táborový život),
- samospráva skupiny,
- táborový oheň jako symbol i jako prostředek zajišťující světlo, teplo, bezpečí, přátelské shromáždění, sněm,
- tradice lesní moudrosti,
- pocty podle stanovených měřítek (pocty vlastně za úsilí a dosažené výkony při sebezdokonalování,

---

⁶³ BŘICHÁČEK, V. *Poselství skautské výchovy*, s. 16-17

⁶⁴ Srov. HURIKÁN, B. *Dějiny Trampingu*, s. 12.

⁶⁵ Srov. SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*, s. 20.

- osobní vyznamenání za osobní výkony,
- hrdinný ideál
- malebnost ve všem, tj. estetický požadavek na pěstování těla, oděv, tábor až po jednotlivé výrobky věcí potřebných k životu v přírodě.⁶⁶

Názory Setona směrem k výchově jsou zdravé a zajímavé. Když začínal pracovat s mládeží, snažil se všechno dělat sám, aby kluci z čety věděli co a jak mají dělat, postupem času však od takové výchovy částečně ustoupil a na mládež začal klást vyšší nároky, hlavně na samostatnost. To mělo velmi příznivý vliv na kreativitu nebo podnikavost chlapců.⁶⁷

Nicméně je potřeba říci, že E. T. Seton s četami “Woodcraft Indians“ ještě nevytvořil skautské hnutí, proto ještě nemůžeme psát o začátcích skautingu. Ovšem skauting – především jeho česká podoba – Junák - je neodmyslitelně postaven na základech této výchovné organizace.

4.4.2 Sir Robert Baden-Powell, zakladatel anglického skautingu

Sir Robert Baden-Powell byl plukovníkem v anglické armádě. Po řadě úspěšných misích se stal generálem a do své vlasti se vracel jako hrdina, kterého národ zbožňoval. Když Baden-Powell požádal krále o uvolnění z britské armády a ten mu vyhověl, nic nestálo v cestě jeho plánu zahájit činnost skautské organizace. V roce 1905 se Baden-Powell zhlédl v myšlení a výchově E. T. Setona a modifikoval tak woodcraftskou myšlenku. Zatímco “Woodcraft Indians“ byly založeny především na romantičnosti, poetičnosti a lásce k přírodě, tak Baden-Powell k tomu připojil kázeň, pořádek a určitou organizaci. Zde se viditelně ve výchově projevilo jeho účinkování v armádě. Kromě cvičení a her tedy Baden-Powell přijal do svého systému i mnoho z myšlenek Setona a tomuto

---

⁶⁶ Srov. PŘÁDKA, M. *Kapitoly z dějin volného času*, s. 40-41.

⁶⁷ Srov. SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*, s. 21.

systemu dal jméno “scouting“. Ten se poté stal vzorem pro zakládání podobných organizací ve světě.⁶⁸

Počátek skautského hnutí se tedy datuje k roku 1907, kdy Baden-Powell zorganizoval tábor na ostrově Brownsea. Na tento tábor vzal 20 chlapců z Londýna z různých společenských vrstev, aby společně tábořili. Potvrdilo se mu tak, že ačkoliv mají chlapci mezi sebou velké společenské rozdíly, rozumí si a jsou schopni fungovat společně jako skupina. Po skončení tábora začal vydávat časopis *The Scout*, kde shrnoval různé poznatky z tábora a nakonec vydal knihu *Scouting for Boys*, která se ihned stala světovým bestsellerem.⁶⁹

Baden-Powell zanedlouho začal zakládat nová střediska, hnutí se těšilo velké oblibě a řady příznivců se naplňovaly. Brzy se skauti stali nejoblíbenější organizací v Anglii. Z Anglie se skauting rychle rozšířil do anglických kolonií a záhy i do jiných států. První bylo Německo, následovala Belgie, Holandsko, Rusko, Itálie, Polsko, Francie, Švédsko, Argentina, ale třeba i Čína. Ve spojených státech amerických už základy skautingu byly, ale i tam se rychle “anglický model“ rozšířil.⁷⁰

Určitě hned napadá otázka, zda-li skauting po tak masovém šíření po světě zůstal nezměněn? Cíle a prostředky zůstaly téměř nezměněny, jen forma provádění a duch organizací je jiný. Němci, Rusové a Poláci kladli velký důraz na vojenskou formu organizace. V Americe se uplatňuje větší měrou náboženský prvek a život v přírodě jako základ skautingu. Velká změna přišla o tři roky později znovu v Anglii a byla to změna společensky velmi příznivá. V Anglii vzniklo hnutí za zřízení obdobné instituce jakým byl skauting i pro dívky. V čele hnutí stojí Agens Baden-Powellová a ještě v roce 1910 zakládá organizaci *Girl - Guides*. V tomto směru se brzy obdobná organizace utváří i v Německu.⁷¹

---

⁶⁸ Srov. SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*, s. 22-24.

⁶⁹ Srov. PŘÁDKA, M. *Kapitoly z dějin volného času*, s. 52.

⁷⁰ Srov. SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*, s. 29-32.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 29-32.

4.4.3 Antonín Benjamín Svojsík a rozšíření skautingu v české zemi

Do Čech zavádí skauting pražský středoškolský profesor Antonín Benjamín Svojsík po roce 1910. Svojsík byl pohybově velmi nadaný a od mládí se chtěl stát profesorem tělocviku, což se mu splnilo. Rád zpíval a tak se stal členem Českého pěveckého kvarteta. Kvarteto sklízelo úspěchy jak doma, tak v zahraničí. Při jednom pobytu v Anglii se Svojsík seznámil právě s Baden-Powellovým skautingem. Našel v něm svůj realizovaný ideál výchovy přírodě. Po návratu do vlasti ihned začal překládat příručku *Scouting for Boys*, kterou pod názvem *Základy junáctví* vydal v roce 1912. Tato kniha v základní ucelené koncepci do dnešní doby nezestárla a proto můžeme tvrdit, že se setkáváme s moderní ucelenou koncepcí mimoškolní výchovy. V knize je vynikajícím způsobem popsán život v přírodě, orientace v terénu, signalizování, „umění pozorovat“, do něhož patří pěstování schopnosti pozorovat změny kolem sebe, stopování, umění „stát se neviditelným“ v přírodě. Další část je věnována táboření, včetně organizace táborového života a vaření, pokyny a návody pro pěstování zdraví a tělesné zdatnosti, první pomoc, tělocvik a sport, junácké hry. Na závěr jsou uvedeny základy organizace a „ctnosti a povinnosti junáka“.⁷²

V roce 1912 Svojsík zorganizoval první pokusný tábor v přírodě. Nedaleko hradu Lipnice v okolí řeky Sázavy se sešlo 13 účastníků a mezi nimi byl např. i Jiří Wolker nebo Rudolf Plajner. Vznikající skautský spolek se Svojsík snažil nejprve začlenit do svazu Sokola, ale neuspěl. Dne 15.června 1914 založil samostatný spolek Junák-Český skaut. Začíná vydávat časopis Junák. V roce 1919 se ustavil pod jeho vedením Svaz junáků – skautů republiky československé. Později byl název upraven na Svaz junáků skautů a skautek republiky československé.⁷³

Po první světové válce se skauting stává druhou nejuznávanější organizací vedle Sokola a v roce 1919 Tomáš Garrigue Masaryk přebírá záštitu nad tímto hnutím u nás. Přínos skautingu tkví především ve výchově k samostatnosti,

---

⁷² Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 68-69.

⁷³ Srov. tamtéž, s. 68-69.

k životu v přírodě, k ušlechtilému občanství. Rozšíření skautingu pokračuje ve 20. a 30. letech až do venkovských měst a oblastí. Soustavně vznikají směry s dílčím odlišným zaměřením. Začíná být spatřován i tzv. divoký skauting, kdy zvláště ve velkých městech probíhá neorganizované tažení mládeže za město, do přírody. Pro tento jev se ustálil název tramping, tramské hnutí.⁷⁴

V průběhu druhé světové války přišla první velká krize skautingu. V roce 1941 je zastavena činnost Junáka i Sokola. Již od začátku války obě organizace fungovaly s problémy, přesto se až do roku 1941 udržely. Činnost skautských organizací byla s velkým nadšením obnovena po osvobození v roce 1945, ale po únoru 1948 opět zakázána. Junák ještě nějaký čas pracoval v rámci jednotné mládežnické organizace, než zcela převládla známá organizace pro děti Pionýr.⁷⁵

4.4.4 Skauting jako výchovný systém

A. B. Svojsík přejímá anglický skauting jako systém, nepřebírá však veškeré detaily, přizpůsobuje ho českým poměrům- Rozdíl tkví např. v tom, že Svojsík neakceptuje v plné míře náboženské zaměření vzhledem ke stavu myšlení v českých zemích a upouští zcela od výchovy k úctě a poslušnosti panovníkovi, která byla pro anglický skauting velmi charakteristická (v Čechách, kde obyvatelstvo jako celek bylo k rakouské dynastii neloajální, nebylo možno něco takového akceptovat).⁷⁶

Bylo by chybné chápat skauting jako formu tělesné výchovy či jen jako rekreační pobyt v přírodě. Skauting je výchovný systém, snažící se postihnout celou osobnost. Zakladatel naší pedopsychologie, profesor František Čáda při rozboru skautingu z hlediska správné výchovy vidí přednosti skautingu v následujících momentech:

- skauting důrazně akceptuje sebevýchovu,

---

⁷⁴ Srov. PŘÁDKA, M. *Kapitoly z dějin volného času*, s. 53-54.

⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 54-55.

⁷⁶ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 69.

- vede své členy k rozvíjení vlastností a schopností, které mají vztah k lidské společnosti,
- rozvíjí tělo i ducha,
- neomezuje se jen na přírodu, ale jeho členové nacházejí uplatnění pro svou činnost i ve městech,
- respektuje skutečné záliby a touhy chlapce.⁷⁷

Skauting při stanovení svého obsahu Metod vycházel z poznání věkových zvláštností dětí a dospívajících. To mu umožnilo, aby působil na děti a mládež na svou dobu v poměrně masovém měřítku. Využíval potřeby sdružování, silné citovosti, potřeby aktivity, touhy po sebeuplatnění, sklonů k romantičnosti. V souvislosti s tím používal obsahových prvků ze života zálesáků, primitivních národů, vojenských prvků a jiných. Velkou úlohu pro dosažení přitažlivosti mělo spojení hry a práce uskutečňované zejména na letních táborech, kde při dlouhodobějším pobytu v přírodě se navíc stupňovaly možnosti využití prvku romantiky. Skauting ve svém výchovném systému počítal i s účinností vnějších znaků, které umocňovaly jeho přitažlivost. Patřily sem stejnokroje, označení kvalifikace, funkční označení, symboly oddílů a družin apod., v určité míře čerpající z vojenských prvků. Tyto vnější znaky vyhovovaly zálibám dětí a dospívajících, pomáhaly motivovat zvládnutí předkládaných obsahů, podporovaly soutěživost (odznaky kvalifikace), vytvářely pocit sounáležitosti a upevňovaly vztah k organizaci.⁷⁸

4.4.5 Definice skautingu

Skauting považujeme za výchovné hnutí, které usiluje svébytnými metodami, odpovídajícími věku i potřebám mladých lidí, rozvíjet jejich osobnost a připravit je na zvládání složitých životních situací i úkolů a na aktivní sociální život v měnícím se světě. Zároveň je to i jistý životní styl, který se postupně vytváří

---

⁷⁷ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 69-70.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 70.

a provází jedince po celý život v duchu zásady “jednou skautem – vždy skautem“. Je to cesta životem, která se vyznačuje předivem zprvu dětských, ale později i zralých přátelských vztahů.⁷⁹

4.5 Tramping

Na počátku 20. století se stal specificky českým zjevem Tramping. Hnutí, které uspokojovalo touhu mladých lidí po svobodě a životě v přírodě. Slovo „tramp“ bylo převzato z angličtiny, kde znamená tulák. Nicméně postupem času dostalo v českém jazyce úplně jiný obsah. Trampové jsou lidé, které přestalo bavit být svázáni pravidly různých organizací, chtěli volnost a sepětí s přírodou. Začali proto putovat, zejména z Prahy a dalších velkých měst, kde nejdříve volně stanují, poté začínají zakládat i chatové osady, z nichž nejstarší je legendární Ztracená naděje. Na těchto osadách se pěstuje sport, někdy i ve vrcholném provedení, hudba a další tvořivé aktivity. Trempské osady jsou přímo spjaty se vznikem nohejbalu a značným rozvojem vodního sportu a volejbalu.⁸⁰

Vznikla tedy jakási specifická „trampská kultura“, kde se prolínalo pěstování sportů, aktivit v přírodě a táboření s hudbou i uměleckou tvořivostí. V tomto prostředí se začínal vytvářet i specifický hudební styl, který nazýváme „Trempská píseň“. Tento styl se opíral především o swingový základ. V dalších letech se swingová hudba pomalu vytrácí a nahrazuje ji další český fenomén – hudba folková. Z těchto prostředí vznikly písňe, které se zpívají dodnes a jsou všeobecně známé. V písňových textech byl skrytě kritizován režim skrze dvojznačných výkladů v chytře postavených textech.⁸¹

Sociologický kontext trampingu můžeme spatřovat především ve vztahu k politické situaci a režimům, které řídily stát. Za první republiky byl oním impulsem pocit svázanosti s pravidly, po druhé světové válce resp. po roce 1948 to byl pocit sevření režimem a nemožnost cestovat do zahraničí. Po sametové

---

⁷⁹ BŘICHÁČEK, V. *Poselství skautské výchovy*, s. 16.

⁸⁰ Srov. HURIKÁN, B. *Dějiny Trampingu*, s. 12-13.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 13-14.

revoluci v roce 1989 naopak opojení volností. Právě po sametové revoluci se otevřely hranice a můžeme sledovat, že postupně život v celé řadě tradičních osad upadá, protože lidé již mohou jezdit za hranice a nemusí trávit čas „pouze“ na osadách. S tím souvisí i úpadek sportovních turnajů, které tradičně osady pořádaly i úpadek společenského života a tvůrčího prostředí, ze kterého vzešly legendy trempske a folkové písně a kultury. Zde už velmi vážně můžeme mluvit o úpadku trampingu. Snad je to i proto, že tramping nestál na základech svázaných povinnostmi a částečně to byl protest proti režimu a částečně proti zavřené hranici Československa.⁸²

Existuje mýtus, že trampské hnutí se zrodilo z těch, kterým nevyhovovala disciplína a výchovnost skautů, sokolů nebo jiných organizací, ale ono to není tak jednoduché. Na mnoha místech poptávka mládeže převyšovala nabídku, protože oddíly si chtěly udržet určitou úroveň. Nebylo jednoduché založit oddíl a řádně ho vést, vůdce musel mít dostatečnou kvalitu a rozsáhlou průpravu. Mladí se přelévali z organizace do organizace a někteří nebyli spokojeni nikde, a tak začali skautovat na vlastní pěst, na divoko. Původně takové skautování bylo bez vůdců, v kamarádkých partách. Později se v některých osadách volili šerifové, ale to už tramping dostával určitý řád a pořádek. Je třeba také dodat, že mnoho z trampů začínali jako skauti a někteří dokonce vedli skautský oddíl a přitom si našli čas na tramping. Velký příklad toho jak mají k sobě skauting i tramping blízko.⁸³

Původ trampingu směřuje k Praze jako k největšímu městu a jeho okolí. Tramping se postupně šířil po Čechách, Moravě i Slovensku nebo vznikal současně na mnoha místech, jenže ve venkovských, byť větších městech to nikdo nezaznamenával. Bylo to ovlivněno touhou mladých lidí z velkých měst prožívat svůj volný čas v přírodě, protože město mladé lidi doslova svazovalo a bylo pro ně nezdravé.⁸⁴

---

⁸² Srov. HURIKÁN, B. *Dějiny Trampingu*, s. 13-18.

⁸³ Srov. PŘÁDKA, M. *Kapitoly z dějin volného času*, s. 61-62.

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 62.

4.6.1 Podstata trampingu

Tramping klade hlavní důraz na znalosti primitivismu indiánské romantiky; na znalosti přírody a všech věcí s ní související, jako je táboření, samostatnost, družnost, sebekázeň a opravdové kamarádství; neboť tyto napohled prosté věci dávají základy povaze jednotlivce v dalším jeho konání. Tím, že trampové převzali některé zvyky lidí primitivně žijících, neznamená, že by současnost zavrhovali, ale dovedli překlenout rozdíl mezi dobou minulou a dobou dnešní. Trampové dokázali přenést romantiku do doby, kde už se kvůli shonu a vzrůstajícímu egoismu ve společnosti pomalu vytrácela. Smýšlení a skutky v trampingu jsou ušlechtilé, protože vycházejí z opravdové lásky k přírodě.⁸⁵

Trampské hnutí je typicky živelné hnutí mládeže své doby, ovlivněné celým komplexem dobových proudů, tělovýchovných i moderními proudy ve výchově mládeže, především skautingem. Je v něm touha po osvobození od světa dospělých a od městské civilizace. Tramping ve své podstatě je výchovným a blahodárným pro každého jednotlivce. Je to průpravná škola k vytvoření silných, ušlechtilých charakterů. Výchovnou stránkou je láska k přírodě a hlavně vlastní konání, vychované samotou, sebekázní a soběstačností.⁸⁶

5. Levicově zaměřené dětské organizace

V této kapitole se budu věnovat levicově zaměřeným organizacím. Pokusím se charakterizovat dělnickou tělovýchovu a blíže nahlédnout na levicový skauting. V závěru kapitoly zmíním organizaci Mladí průkopníci a vymezím její činnosti.

---

⁸⁵ Srov. HURIKÁN, B. *Dějiny Trampingu*, s. 12-13.

⁸⁶ Srov. PŘÁDKA, M. *Kapitoly z dějin volného času*, s. 66.

5.1 Proletářská výchova

Socialistické hnutí považovalo za počáteční formu organizování proletářské výchovy dětí účast jednotlivých dětí na bojích dělnictva za sociální spravedlnost. Zpočátku se jednalo spíše o činnost živelnou a výchovné působení nebyl až tak patrné. Cílevědomější charakter vnášely do výchovy a organizování proletářských dětí dělnické vzdělávací a podpůrné spolky. Děti se scházely pod vedením starších dělníků k besedám o dějinách národa, o významných událostech dělnického hnutí a aktuálních otázkách. Besedy velmi často bývaly doplňovány hrou nebo vycházkou.⁸⁷

Přelom 19. a 20. století byl výrazným mezníkem v práci s dětmi, vznikla sociálně demokratická organizace mládeže, která ve svých řadách sdružovala i starší děti, především ty, které již ve 12 letech nastupovaly do učebních procesů. Svou úlohu v organizování proletářských dětí sehrála i rodičovská organizace Přátelé dětí budovaná na počátku 20. století podle vídeňského vzoru. Tato sociálně demokratická organizace si kladla za cíl výchovu dětí v socialistickém duchu. Jejím úkolem byla i materiální pomoc dětem. Rodičovská sdružení byly v porovnání se staršími dělnickými spolky již organizovanější a výchovná péče o proletářské děti měla svůj řád a pořádek. Dělnické spolky byly tomto ohledu volnější. Ve srovnání s Rakouskem se však v Čechách tato organizace podstatněji nerozšířila.⁸⁸

Významnou roli v boji o proletářské děti sehrály proletářské tělovýchovné organizace, proletářská skauting a později rudý skauting a Mladí průkopníci.⁸⁹

5.2 Počátky dělnické tělovýchovy

Dějiny dělnického tělovýchovného hnutí nelze izolovat od celého ostatního společenského vývoje. Zakládání různých dělnických svépomocných spolků bylo

---

⁸⁷ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 83.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 83.

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 83.

charakteristickým rysem pro šedesátá léta 19. století. Avšak největší vlna zakládání spolků přišla těsně před koncem 19. století., kdy se zjevně přiosvětila politická situace v Sokole. Sociálně demokratičtí dělníci byli ze Sokola vylučováni a mnozí pak odešli sami ze solidarity s vyloučenými. Celá tato situace vedla k zakládání samostatných sportovních klubů a nakonec i svazů. Jednotlivé dělnické tělocvičné jednoty se spojily v roce 1903 ve Svaz dělnických tělocvičných jednot.⁹⁰

5.2.1 Formy činnosti a výchova Svazu dělnických tělocvičných jednot

Práce s dětmi ve Svazu dělnických tělocvičných jednot byla velmi rozsáhlá a rozmanitá. Činnost se neomezovala jen na tělovýchovu. Děti nejen že se účastnily většiny veřejných tělocvičných vystoupení, ale v mnohých jednotách byly organizovány i samotné dětské akce. Byly to například dětské tělovýchovné akademie, vycházky spojené s poznáváním historických památek, života a díla kulturních činitelů, divadelní představení, recitační a pěvecké kroužky, rukodílné práce, ale i pomoc při stávkách, demonstracích, volbách a jiných bojích sociálně demokratické strany. Dělnickým tělovýchovným jednotám nešlo tedy jen o tělesnou výchovu, ale i osvětovou činnost, činnost zábavnou a samozřejmě i ideovou výchovu ve smyslu názorů hláсанých sociálně demokratickou stranou se kterou byly politicky spjaty.⁹¹

Vždyť hned první usnesení o práci s dětmi na sjezdu Svazu dělnických tělocvičných jednot v roce 1907 znělo takto:

„Jednotám se doporučuje zavésti všude, kde jest k tomu způsobila síla cvičitelská a vhodná tělocvična pro dobu zimní a prostranné místo pro dobu letní, pravidelné cvičení mládeže školní. Vedle toho necht' se konají s mládeží touto vycházky do muzeí, dětských divadel, vycházky do přírody k památným místům,

---

⁹⁰ Srov. MUCHA, V. *Dějiny dělnické tělovýchovy*, s. 19-20.

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 20.

pořádají zábavy pohádkové a k získání ostatní mládeže veřejná cvičení této. Vše ovšem se děje se svolením rodičů“⁹²

5.3 Sdružení socialistických skautů

Za první levicově zaměřenou skautskou organizaci je možno považovat Sdružení socialistických skautů a skautek založené v roce 1919. Pokud se blíže podíváme na zásady této organizace, tak musíme konstatovat, že v té době tato organizace nebyla ještě tak silně ideologicky zaměřená.

Zásady zněly takto:

„*Já chci*

- 1. co nejvíce žít v přírodě,*
- 2. otužovati a cvičiti tělo,*
- 3. spátí v létě a v zimě při otevřeném okně,*
- 4. býti abstinentem,*
- 5. dbáti o tělesnou čistotu,*
- 6. spoléhati sám na sebe a pomáhati jiným,*
- 7. s veselou myslí býti připraven k odvážným činům,*
- 8. dobře vše rozmysliti a energicky jednati,*
- 9. dané slovo dodržeti vždy přesně a dochvilně,*
- 10. býti čestným v myšlenkách i skutcích,*

*pak budu Junákem“*⁹³

Základní myšlenky skautingu byly zachovány, ale zásady neobsahují odkaz na duchovní dimenzi skautingu. Tím se právě výrazně liší od zákonů Svazu Junáků – skautů.⁹⁴

Vedoucí činitelé sdružení předkládali v určité době socialismus nadstranicky. Odmítali spojení s určitou politickou stranou. Když tyto proklamace ale porovnáme s fakty, není to tak pravdivé. Již roku 1922 nacházíme v časopise

---

⁹² MUCHA, V. *Dějiny dělnické tělovýchovy*, s. 22-23.

⁹³ STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 90.

⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 91.

Skaut průkopník výzvu, aby se Skauti socialisté zúčastnili akcí Československé strany socialistické, pořádaných u příležitosti 25. výročí jejího vzniku.⁹⁵

V kapesní příručce Skautů socialistů se zase uvádí: „*Vedení skautského oddílu nebo kmene má být v úzké součinnosti s příslušnou organizací československé mládeže socialistické a vzájemně se podporovati a doplňovati. Členům skautského oddílu buď doporučeno, aby se stali členy organizace mládeže.*“⁹⁶

Koncem dvacátých let se sdružení sociálních skautů a skautek sblížilo s komunisticky zaměřenými Spartakovými skauty práce. V roce 1929 měly tyto organizace kromě společného časopisu Oheň i společnou ústřední skautskou školu a existovala mezi nimi společná dohoda o tom, že nové oddíly nebudou zakládány tam kde je oddíl či kmen druhé z těchto dvou organizací. K předpokládanému sjednocení však nedošlo.⁹⁷

5.3.1 Obsah činnosti socialistických skautů

Zajímavá byla náplň činnosti organizace socialistických skautů. Myslelo se kromě jiného i na budoucnost skautů a kromě obvyklé skautské praxe se doporučovalo získávat dílny a zakládat výrobní družstva, který by zajistila existenci řadě hochů a dívek. Neobvyklé bylo i doporučení, aby organizace podporovala zájem mládeže o vědecký výzkum v oblastech se kterými se skaut setkává při svém pobytu v přírodě (archeologie, botanika, zoologie, astronomie atd.). Další doporučení bylo zřizovat vědecké družiny, které by měly za úkol všestranně prostudovat povahu svého kraje, jeho poměry botanické, geologické, povětrnostní, archeologické aj. Náplň činnosti měla být i přímá služba dělnické třídě. Požadovala se podpora boje dělnické třídy, konání akčních pořadatelských služeb při rozdělení podpor a potravin, účast na akcích pro nezaměstnané, konání

---

⁹⁵ Srov. BUDSKÝ, F. *Historie dětského pokrokového hnutí*, s. 96.

⁹⁶ Tamtéž, s. 96.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 96-97.

služeb v dětských táborech a prázdninových osadách, pomoc při živelných katastrofách atd.⁹⁸

5.3.2 Spartakovi skauti

Komunistické zaměření měla tedy organizace nazvaná Spartakovi skauti, která vznikla v rámci federace dělnických tělocvičných jednot v roce 1921. K povinnostem Spartakových skautů patřilo cvičit v dělnických tělocvičných jednotách. Tato povinnost ovšem zužovala členskou základnu, protože ti, kteří o cvičení zájem neměli, odcházeli do jiných organizací, případně se věnovali trampingu.⁹⁹

Pobyt v přírodě, tak charakteristický pro skauting byl pro Spartakovy skauty hlavně výchovným prostředkem pro život a samostatnost, byl postaven do služeb socialistické výchovy. Za organizační základ výchovné činnosti byly považovány oddílové schůzky, které se měly konat jednou týdně. V jejich programu mělo být přijímání nováčků, příprava výletů, vycházek, vybírání příspěvků, skládání slibu, ideové rozhovory a přednášky. Schůzky končily rozkazem, po kterém následovala ještě práce v dílnách, hry, zpěv, příprava nováčků ke zkouškám aj.¹⁰⁰

5.3.3 Skauti práce

Další levicově zaměřenou skautskou organizací byli skauti práce, jejichž první oddíly vznikaly při sekcích sociálně demokratické mládeže v roce 1920. Svým politickým zaměřením patřili Skauti práce k levici sociální demokracie a po vytvoření komunistické strany se přimkli k ní. Svoji příslušnost ke komunistickému hnutí dokazovali Skauti práce i tím, že do svého znaku zařadili jeho symboly – srp a kladivo. Organizace Skautů práce pracovala samostatně až

---

⁹⁸ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 92-93.

⁹⁹ Srov. MUCHA, V. *Spartakovi skauti práce*, s. 14-15

¹⁰⁰ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 94-95.

do roku 1924. V průběhu těchto let byly postupně vychovány první kádry vedoucích, kteří později rozšířili vůdčí jádro komunistického skautingu. Skauti práce měly od počátku problém kam se ideově zařadit. Až v roce 1922 na mimořádném sjezdu se jednoznačně přihlásili k zásadám komunistické strany. Na tomto sjezdu poprvé padl názor sjednotit rudý skauting. Podle některých nejvyšších představitelů organizací na sjezdu bylo nezdravé a zbytečné, aby existovalo několik skautských organizací, které se hlásí ke komunistickému hnutí a neliší se ničím než názvem a malichernými neshodami. Po mnohaměsíčním jednání nakonec bylo sloučení v roce 1924 provedeno.¹⁰¹

5.3.4 Spartakovi skauti práce

Sjednocením Skautů práce a Spartakových skautů vznikla organizace s názvem Spartakovi skauti práce. Ovšem přetrvávala povinnost cvičit v dělnických tělocvičných jednotách. Tuto povinnost měli Spartakovi skauti a prosadili jí i do společné organizace. Tato okolnost vedla k tomu, že do Spartakových skautů práce nepřestoupili Skauti práce jako celek, velká část zůstala mimo rámec organizace a rozšířila řady tzv. divokých skautů. Třídnost Spartakových skautů práce ukazuje již heslo, slib a zákon.¹⁰²

Heslo Spartakových skautů práce: *Výzva – „K boji proletariátu bud' připraven!“*

*Odpověď – „Vždy připraven!“*¹⁰³

Hnutí Spartakových skautů práce se rozvinulo nejen v českých zemích, ale i na Slovensku, kde také zapustilo poměrně silné kořeny a stalo se významnou silou při výchově v duchu komunistických idejí. Po roce 1930 ovšem došlo v hnutí Spartakových skautů práce k trvalému poklesu členské základny. Jako příčiny je

---

¹⁰¹ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 93-94.

¹⁰² Srov. tamtéž, s. 95-96.

¹⁰³ Tamtéž, s. 96

možno uvést hospodářskou krizi, perzekuci, přílišné využívání rudých skautů k pořadatelským službám a vytlačování skautingu svobodnějším trampíngem.¹⁰⁴

Spartakovi skauti práce využívali ve své činnosti jednak tradičních skautských forem a obsahů, jednak forem a obsahů přesahujících tento rámec. V organizačním řádu Spartakových skautů práce jsou jmenovány táboření, vycházky, výlety, orientace, hry, zdravotní služba, práce v jídelně, pořadatelská služba, oddílové schůzky. Nejoblíbenější skautskou činností se stala turistika spojená s tábořením. Na táborech se organizovaly kromě táborového výcviku i večerní ohně s kulturně politickým programem, sportovní výcvik (cyklistika, plavání), rukodělná činnost, závody hlídek v denní i noční orientaci atd. Spartakovi skauti práce se ve velké míře zabývali sportem nebo sportovní činností.¹⁰⁵

5.4 Mladí průkopníci

Usnesení výkonného výboru Komunistické strany Československa v roce 1922 rozhodlo, aby u nás byla vybudována samostatná dětská komunistická organizace. Ještě ve stejném roce se tak stalo a vznikly první oddíly Mladých průkopníků. Vedení organizace bylo svěřeno Komunistickému svazu mládeže. Vývoj této organizace však trval poměrně dlouho, první ustavující sjezd Mladých průkopníků se konal až na přelomu let 1927 a 1928. Vedle dospělých pracovníků zde zasedaly i děti, což je charakteristické pro dětské komunistické hnutí dvacátých let 20. století v mezinárodním měřítku, kdy se projevovaly snahy tvořit ústřední vedení i z dětí.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Srov. BUDESKÝ, F. *Historie dětského pokrokového hnutí*, s. 129-131.

¹⁰⁵ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 96-97.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 99-100.

5.4.1 Ideové zaměření Mladých Průkopníků

Zákony a obyčeje, jimiž se mladí průkopníci (později se rozšířilo označení Rudí průkopníci) řídili, obsahovaly obdobné normy jako rudý skauting a ukazovaly na třídní příslušnost organizace.¹⁰⁷

„Zákony:

- *Mladý průkopník je všem dětem příkladem. Je soudruhem všem mladým průkopníkům a proletářským dětem celého světa.*
- *Mladý průkopník rozšiřuje své vědomosti a dovednosti, aby jimi mohl prospět dělnické třídě v jejím boji.*
- *Statečnost, odvaha, kázeň, vytrvalost jsou vlastnosti každého mladého průkopníka.*
- *Mladý průkopník je soudruhem všech vykořisťovaných. Je nepřítel všech vykořisťovatelů a utlačovatelů.*

Obyčeje:

- *Mladý průkopník plní rychle a přesně mu svěřené úkoly.*
- *Mladý průkopník umí družně pracovat za všech podmínek, ví si rady za všech okolností.*
- *V boji je Mladý průkopník obratný jako lasička, před nepřítelem je chytrý jako liška, nikdy zbytečně nemluví, za to vždy neprodleně jedná.*
- *Mladý průkopník dbá o zdraví své i všech dělnických dětí. Cvičí, pohybuje se na zdravém vzduchu, pečlivě se myje, časně vstává, nekouří a nepije lihových nápojů.“¹⁰⁸*

Na rozdíl od rudého skautingu usilovala organizace Mladých průkopníků o proniknutí do školy. Ovšem nebylo to za účelem spolupráce se školou, ale za účelem prosazování komunistických idejí. Mladí průkopníci vystupovali proti tělesným trestům, proti školnému, přeplňování tříd, požadovali zabezpečení stravování dětí, hygienicko-zdravotnická opatření, nové školní řády, odstranění

---

¹⁰⁷ STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 100.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 100.

náboženství ze škol apod. Zakotvit organizačně ve škole se však mladým průkopníkům nepodařilo.¹⁰⁹

5.4.2 Činnosti Mladých průkopníků

Mladí průkopníci se nezaměřovali jen na otázky týkající se školy. Byli živými účastníky mnoha akcí komunistické strany. Účastnili se prvomájových i jiných demonstrací, pomáhali stávkovým hlídkám, vykonávali kurýrní službu, pomáhali při volební agitaci, malovali hesla aj. Časté byly i besedy týkající se problematiky revolučního hnutí. Tato činnost vycházela z chápání organizace Mladých průkopníků jako dětské komunistické organizace, která má za úkol vychovávat děti v procesu aktivní účasti na třídním boji v uvědomělé příslušníky dělnické třídy.¹¹⁰

Účast na akcích dělnické třídy a boj za požadavky dětí nebyly ovšem jedinou oblastí činností Mladých průkopníků. Každá organizace, která sdružuje děti, musí počítat i s jejich věkovými zvláštnostmi, musí vyhovovat touze dětí po hře a zábavě. U Mladých průkopníků se setkáváme s kulturní činností jako je např. zpěv, recitace, nácvik divadelních scének, loutkové divadlo, práce s knihou, vydávání nástěnných novin, tanec, vystupování na dělnických schůzích a slavnostech, a také s hrami na hřištích i v místnostech, tělocvičnými vystoupení při různých akademiích, vycházkami a výlety apod.¹¹¹

---

¹⁰⁹ Srov. STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 101.

¹¹⁰ Srov. tamtéž, s.102-103.

¹¹¹ Srov. tamtéž, s.103.

6 Souhrn dětských organizací a počet jejich členů

Bohumil Steiniger ve své knize z poloviny 80. let uvádí statistiku nejrozšířenějších organizací pracujících s dětmi a zároveň připomíná, že statistika podává pouze rámcový obraz, protože počty členů v některých organizacích byly značně proměnlivé.¹¹²

Přehled o počtu členů některých organizací pracujících s dětmi:

ORGANIZACE	ROK	POČET (v tis.)
Skauti práce	1921	1600
Sdružení socialistických skautů a skautek	1921	1500
Spartakovi Skauti	1922	1450
Skauti Dělnické tělovýchovné jednoty	1922	1100
Liga lesní moudrosti	1923	985
Sokol (žactvo)	1923	215 448
Orel (žactvo)	1923	26 868
Sdružení dělnické tělocvičné jednoty	1923	33 374
Federace dělnické tělocvičné jednoty	1923	33 918
Techelet Lavan	1924	800
Spartakovi skauti práce	1928	8000
Československá obec junáků volnosti	1931	8000
Svaz junáků – skautů	1934-5	47 998
Mladí průkopníci	1935	3300 ¹¹³

---

¹¹² STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*, s. 104.

¹¹³ Tamtéž, s. 104.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem uvedl nejvýznamnější a nejrozšířenější organizace, které pracovaly s dětmi. Analyzoval jsem postupně výchovné působení, činnosti nebo program v těchto organizacích. Rozlišoval jsem jejich ideové nebo náboženské zaměření, které výrazně ovlivňovalo výchovné působení. Pokusil jsem popsat vývoj organizací, tak aby bylo patrné, jakým výchovným směrem ta která organizace směřuje. Zvláště u levicových organizací jsem uvedl hesla nebo zákony, kterými se musely děti řídit. Z nich je jasně znát ideové zaměření organizace.

Cíl bakalářské práce jsem postavil na otázkách „jak tehdejší organizace využívaly volný čas“ a „jak se v těchto dětských a mládežnických organizacích chápala výchova ve volném čase.“

V prvních dvou kapitolách jsem se věnoval volnému času a výchově ve volném čase. Připomněl jsem, že volný čas je znám již od starověku a figuruje v četných humanistických teoriích, ale až v průběhu 19. století se stal plnohodnotnou součástí každého člověka.

Ve třetí kapitole jsem uvedl, že každá dětská organizace je závislá na společnosti a na organizacích dospělých. Dospělí jsou právě tím hnacím motorem každé dětské organizace, protože oni jsou realizátory výchovných záměrů a musejí mít jasnou představu o výchově. Ve větších organizacích už nejde tolik o jednotlivce, ale o program a činnosti organizace.

Ve čtvrté kapitole se zabývám organizací Sokol, která až postupem času se stala i dětskou a mládežnickou organizací. Sokol byl několikrát rozpuštěn. Kromě tělovýchovy byl velmi znát i prvek vlastenecké výchovy. Křesťanské sdružení mladých lidí YMCA se orientovalo na výchovu mravní a výchovu občanskou. Jedna z nejdůležitějších forem činností této organizace byla činnost charitativní. Skauting je výchovný systém, který postihuje celou osobnost. Rozvíjí sebevýchovu, podporuje tělo i ducha. Tramping je pokládán za specifické dětské hnutí. Výchovnou stránkou trampingu je sebekázeň a soběstačnost.

Mnoho dětských organizací bylo spjato s politickou stranou. A proto tam výchovu výrazně ovlivnilo politické smýšlení. Některé organizace se otevřeně hlásily k politickým stranám (např. Mladí průkopníci), jiné si nechtěly jisté ideové zaměření přiznat. Levicový skauting měl několik uspořádání, které se vzájemně respektovaly. Stejně jako pro organizaci Junák i zde byl pobyt v přírodě podstatný výchovný prostředek. Ideové rozhovory a přednášky však byly na každé schůzce povinností.

Na počátku 20. století jistě existovaly ještě další dětské organizace, ale z pohledu počtu členů již nebyly tolik významné. Téma dětských a mládežnických organizací je dle mého názoru velice rozsáhlé a může být nápomocné při dalším bádání.

Seznam použité literatury:

ARISTOTELÉS. *Politika*. Praha : J. Laichter, 1939, ISBN neuvedeno.

BŘICHÁČEK, V. *Poselství skautské výchovy*. Liberec : Skauting, 1991.
ISBN 80-85421-02-X.

BUDSKÝ, F. *Historie dětského pokrokového hnutí*. Praha : Mladá Fronta, 1961.
ISBN neuvedeno.

CACH, J. *Kapitoly z vývoje dětských hnutí a organizací*. Praha : SPN, 1967.
ISBN neuvedeno.

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha : UK, 1997.
ISBN 80-7066-534-3.

FIKAR, A. *O Sokole a sokolství*. Praha : ČOS, 1947. ISBN neuvedeno.

HÁJEK, B. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008.
ISBN 978-80-7367-473-1.

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000.
ISBN 80-7178-303-X.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004.
ISBN 80-7178-927-5.

HURIKÁN, B. *Dějiny Trampingu*. 2. vyd. Praha : Novinář, 1990.
ISBN 80-7077-432-0.

MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

MUCHA, V. *Dějiny tělovýchovy v Československu*. Praha : Olympia, 1975.
ISBN neuvedeno.

MUCHA, V. *Spartakovi skauti práce*, 1. vyd. Havlíčkův Brod, 1964.
ISBN neuvedeno.

NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-73-15-012-3.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999.
ISBN 80-7178-569-5.

PŘÁDKA, M. *Kapitoly z dějin volného času*. Brno : Masarykova univerzita, 1999.
ISBN 80-210-2033-4.

SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas*. Praha : Československý spisovatel, 1966.
ISBN neuvedeno.

SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. 2 vyd. Praha : Karolinum, 2005.
ISBN 80-246-1039-6.

SPOUSTA, M. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno : Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1275-7.

SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X.

STEINIGER, B. *Kapitoly z dějin dětského a mládežnického hnutí*. Praha : SPN, 1983. ISBN neuvedeno.

SVOJSÍK, A. B. *Základy Junáctví*. Praha : Merkur, 1991. ISBN 80-7032-001-X.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Brno, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

VORLÍČEK, CH. *Kapitoly z teorie dětské organizace*. Praha : SPN, 1967. ISBN neuvedeno.

ZICH, F. *Co s volným časem?*. 1. vyd. Praha : ČTK, 1978. ISBN neuvedeno.

Abstrakt

MAROUŠEK, J. *Dětské a mládežnické organizace do roku 1939*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Michal Kaplánek.

Klíčová slova: dětská organizace, dětské hnutí, volný čas, výchova ve volném čase, Sokol, Skauting, Tramping, dělnická tělovýchova, Mladí průkopníci.

Práce se zabývá vývojem dětských organizací do roku 1939. Jak se chápala výchova v těchto organizacích. Jaké měla cíle a principy. Jak využívaly tehdejší organizace volný čas.

V prvních dvou kapitolách popisují volný čas a výchovu ve volném čase. Třetí kapitola specifikuje dětskou organizaci. Ve čtvrté a páté kapitole jsou uvedeny konkrétní dětské organizace a jejich výchovné působení. Zvláště vymezují levicové dětské organizace. Šestá kapitola shrnuje dětské organizace a připomíná počet jejich členů.

Abstract

Children's and youth organizations since 1939.

Key words: children's organizations, children's movements, leisure, leisure education, Sokol, Skauting, Tramping, Mladí průkopníci.

The thesis traces the development of the children's organizations since 1939. How education was perceived in these organizations. What their aims and principles were. How the organizations used leisure then.

Leisure and leisure education are described in the first two chapters. The third chapter focuses on children's organization. The fourth and the fifth chapter feature particular children's organizations and their educational activities. Left-wing children's organizations are described separately. The sixth chapter summarizes the information about the children's organizations and notes the number of their members.